

Het paradijselijke Erasmus MC in Rotterdam biedt patiënten een helende omgeving (vier sterren)

Geef een patiënt uitzicht op groen en omring hem met natuurlijke materialen, en hij zal sneller herstellen. 35 jaar nadat het fenomeen ‘helende omgeving’ werd ontdekt, is het geland in ‘s lands grootste ziekenhuis: het nieuwe Erasmus Universitair Medisch Centrum Rotterdam.

[Kirsten Hannema](#) 6 september 2018, 17:23

De centrale passage van het Erasmus Medisch Centrum in Rotterdam. Foto Niels Blekemolen

Dat we ziekenhuizen niet graag bezoeken, komt niet alleen doordat ziek zijn ellendig is. Het heeft ook te maken met hoe ziekenhuisgebouwen traditioneel worden ontworpen. De geboden zorg moet je beter maken, maar de architectuur zorgt eerder voor het tegenovergestelde, van de fabriekachtige uitstraling tot het steriele interieur en de typische geur van desinfecterende middelen.

Maar het Erasmus Universitair Medisch Centrum Rotterdam (Erasmus MC), op 6 september door koning Willem-Alexander geopend, is geen traditioneel ziekenhuis; niet voor niets is dat woord uit de naam geëlimineerd. Op de plek van het oude – deels gesloopte -

Dijkzigtziekenhuis, aansluitend op de bekende witte toren van de medische faculteit en het naastgelegen Sophia Kinderziekenhuis, bouwde EGM architecten een kleine stad, met frisse straten, groene binnenpleinen en een passage waardoor je het Museumpark inloopt.

Boodschappen

Je vindt er koffiebars, restaurants en winkeltjes waar patiënten, personeel en passanten boodschappen doen. Er staan houten leestafels waaraan bezoekers met een ziek familielid een verjaardag vieren. Wachten doe je tussen tropische planten op bamboe loungebanken; prima geschikt om met je laptop te werken, en inmiddels een favoriete pauzeplek bij de scholieren van het tegenovergelegen gymnasium. Maar het summum is de gigantische daktuin, waar patiënten vanuit hun kamer met bed en al in kunnen rijden om te genieten van frisse lucht, zon en het uitzicht over de Rotterdamse skyline. Je zou bijna wensen dat je (een dagje) ziek was.

De daktuin. Foto Niels Blekemolen

Het gedurfde idee om een paradijselijk heuvellandschap op een ziekenhuis te bouwen, compleet met appel- en notenbomen, mispel en lavendel, 6.000 vierkante meter groot – meer dan een voetbalveld - komt voort uit een onderzoek van de Amerikaanse hoogleraar Roger Ulrich uit 1984. Hij vergeleek twee patiëntengroepen die herstelden van een galblaasoperatie; de eerste keek uit op een natuurrijke omgeving, de tweede op een stenen muur.

Wat bleek? De groep met het groene panorama werd eerder uit het ziekenhuis ontslagen, gebruikte minder pijnstillers en was positiever gestemd. *Healing environment* noemde Ulrich dit fenomeen, dat in de jaren negentig overwaaide naar Nederland, en de basis vormt voor de nieuwbouw van het Erasmus MC. Het is niet het eerste ziekenhuis dat het idee van een heilzame omgeving adopteert, maar niet eerder werd dit op zo'n grote schaal gedaan en werd het concept zo consequent doorgevoerd.

Maar hoe doe je dat, een helende omgeving ontwerpen?

Menselijke maat

Aanleiding voor de nieuwbouw was de fusie van het Academisch Ziekenhuis Rotterdam met de Dr. Daniel den Hoedkliniek, die hun kennis wilden bundelen en efficiënter samenwerken. Het uit die fusie voortgekomen Erasmus MC is nu qua omzet, bedden en oppervlak (450 duizend vierkante meter) het grootste ziekenhuis van Nederland.

Voor de patiënt, die zich toch al kwetsbaar voelt, is dat een bedreigend gebouwformaat. De architecten hebben de nieuwbouw van 200 duizend vierkante meter 'klein' gekregen door deze niet als één blok, maar als een rij 'grachtenpanden' vorm te geven. Net als bij grachtenpanden heeft elk 'pand' een eigen ingang en variëren de gevels in hoogte en raamvorm. De betonnen gevelbekleding is op verschillende manieren afgewerkt: gepolijst, ruw of met een reliëf. Om het enorme voorplein een menselijke maat te geven, zijn de ruimtes rond de aanrijroute van de ambulances bekleed met klinkers en ingericht met bomen en bankje

Houten bankjes en tafeltjes in het atrium van het Erasmus MC. Foto Niels Blekemolen

Zo vriendelijk als het plein oogt, zo intimiderend zijn de stenen trappartijen waarover je het gebouw binnenkomt. Maar de centrale passage heeft een prettige schaal en verhouding. Doordat je schuin op de ellipsvormige dakliggers kijkt, overzie je het complex niet ineens; de imposante hoogbouw blijft buiten beeld. De enorme houten liggers zijn optisch 'opgeknijpt' door er inkepingen in aan te brengen; zo ogen ze minder massief. De inkepingen dragen bovendien bij aan de aangename akoestiek.

Licht

Gezond. Het woord zegt het al: zonlicht is goed voor de mens. Toch ontbreekt het in veel ziekenhuizen. Hoe hoger en dieper het gebouw, hoe lastiger om overal daglicht binnen te brengen. EGM architecten heeft de ruimtelijke organisatie van het ziekenhuis slim gecombineerd met daglichtvoorziening. De centrale passage die de nieuwbouw verbindt met het bestaande Sophia Kinderziekenhuis en de hoogbouw van de medische faculteit, vormt niet alleen de logistieke ruggengraat van het complex, maar is met zijn glazen dak ook de centrale lichtbron.

De afdelingen zijn rond de binnenstraat gegroepeerd en zijn te betreden vanuit zes atria: 'lichthappers' die het daglicht via vides en glazen binnengevels tot onderin in het gebouw brengen. Tegelijk helpen de atria je – samen met de bewegwijzering – om de weg te vinden. Intuïtief loop je vanuit de passage richting het licht, en zo kom je vanzelf bij de glazen lifthallen met trappenhuizen. Doordat de atria allemaal een andere vorm hebben – een stedelijk hof, of een zen-achtige tuin – vormen ze herkenningspunten op je route door het

gebouw. Om dezelfde reden hebben alle gangen op de verpleegafdelingen aan het einde een raam; zo zie je steeds waar je bent.

De ellipsvormige dak dragers. Foto Niels Blekemolen

Smetteloos

Waarom heeft het 35 jaar geduurd voordat Roger Ulrich's idee van *healing environment* in de Nederlandse ziekenhuisbouw is gerealiseerd? Dat heeft te maken met de lange bouwtijd van dit soort megaprojecten, maar het komt ook doordat natuur en zorg niet vanzelfsprekend samengaan. In een operatiekamer moet alles smetteloos zijn; dat gaat niet met planten.

Maar uit Ulrichs onderzoek bleek dat ook nagebootste natuur een positief effect heeft op het genezingsproces. Daarom zijn de eerstehulp post en de CT-scanruimte voorzien van plafondverlichting met afbeeldingen van wolkenluchten en bloesemtakken. De bunkers in het souterrain, waarin radiotherapie wordt gegeven, hebben behang met levensgrote prints van landschappen. Er is onder meer een heideruimte en een strand met zonsondergang.

Een interieur met hout in plaats van kunststof of staal helpt bij het creëren van een minder klinische sfeer. In de openbare ruimtes zie je houten banken, maar in patiëntenkamers leek dat vanwege de strikte hygiënische eisen onmogelijk. Maar door een zeer gladde houtsoort te kiezen, het aantal naden tot een minimum te beperken, en het materiaal te voorzien van een

speciale lak die bestand is tegen desinfectie met alcohol, hebben de architecten het voor elkaar gekregen: kamers met houten kozijnen. Jammer dat ze (nog) geen alternatief hebben bedacht voor het zakelijke systeemplafond.

Eenpersoonskamers

Traditionele ziekenhuisgebouwen werden ontworpen om de artsen en verpleegpersoneel zo efficiënt mogelijk hun werk te kunnen laten doen. Voor hen was een slaapzaal ideaal: er passen veel bedden in, en je hebt in een keer overzicht over alle patiënten. Maar voor de patiënt was het minder aantrekkelijk.

Het Erasmus MC besloot in 2000 als eerste ziekenhuis in de nieuwbouw alle patiënten een éénpersoonskamer met eigen badkamer te geven. Het komt de rust en privacy ten goede, wat bijdraagt aan een sneller herstel - en uiteindelijk moet resulteren in lagere zorgkosten.

Uit-klap slaapbank op eenpersoons kamer. Foto Niels Blekemolen

Als je bent overgeleverd aan de zorg van anderen, is het fijn als je zelf kunt beslissen wat er in je kamer gebeurt. Televisiekijken, de gordijnen dichtdoen, een raam openen; de patiënt heeft hier (grotendeels) de regie. En hij kan gasten ontvangen wanneer hij wil. Wanneer je lange tijd alleen in een kamer ligt, kan het fijn zijn als een familielid of vriend een nacht bij je blijft.

Ook daarvoor hebben de architecten een mooie oplossing ontworpen: een loungebankje dat in een handomdraai in een logeerbed is te veranderen.

Erasmus MC, Rotterdam (1998-2018) - vier sterren

Architect: EGM architecten

Landschapsarchitect: Juurlink [+] Geluk

Van ziekenhuis naar beterhuis

De ‘helende’ nieuwbouw van het Erasmus MC staat niet op zichzelf. In 2014 werd de nieuwbouw van het Isala Ziekenhuis in Zwolle voltooid, een ontwerp van architecten Alberts & Van Huut, die – veelzeggend – van een ‘beterhuis’ spraken. Zij ontwierpen een gebouw met organische vormen, die refereren aan de natuur, met gevels in alle kleuren van de regenboog en een interieur met veel planten en hout. Ook het Zaans Medisch Centrum (2017, Mecanoo architecten) is gebouwd volgens de principes van *healing environment*, waarin de patiënt zo min mogelijk stress ervaart. Als ‘positieve afleiding’ werd 3.500 vierkante meter aan handgetekende illustraties geïntegreerd in de architectuur, verspreid over de muren en gevels en liften.